

УДК 1:378:61

Романюк О. В.

ПРОБЛЕМИ АНТРОПОЛОГІЗАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Аналізуючи проблеми антропологізації філософської освіти у сучасній українській медичній вищій школі, автор акцентує увагу на неоднозначності цього процесу. У статті проаналізовано, зокрема, питання подолання штучних “кордонів” між філософією та медициною; вплив на формування особистості лікаря послідовного зменшення аудиторних годин, нехтування філософською, гуманітарною освітою; суперечливість поєднання європейського індивідуалізму та української ментальності в процесі підготовки вітчизняних лікарів.

Ключові слова: антропологізація, філософська освіта, медична вища школа, “українська людина”, “європейська людина”.

Накладання на духовні засади професії лікаря динаміки ускладнень її значеневого змісту, її багатовимірності зумовлюють неоднозначність професійної соціалізації працівників медицини та охорони здоров'я. За сучасних українських реалій, в умовах трансформації мислення, зміни світоглядних стереотипів, філософська освіта покликана формувати світоглядно-методологічну та аксіологічну основу діяльності майбутнього лікаря, яка б відповідала запитам глобалізованого інформаційного суспільства. Проте процес антропологізації філософської освіти у сучасній медичній вищій школі ускладнюється рядом проблем, які безпосередньо впливають на формування особистісних і професійних якостей лікаря.

У своєму дослідженні ми спираємось на визначення антропологізації як єдино можливого початкового підходу на шляху до пізнання, оскільки від народження людина володіє про себе лише примітивними, просякденими знаннями та уявленнями, які необхідно збільшувати, а, оминаючи себе, неможливо пізнати світ. Антропологізація філософської освіти передбачає фокусування уваги в освітньо-виховному процесі саме на людині в її суб'єктному вимірі.

Різноманітним антропологічним аспектам освіти присвячені праці філософів, педагогів, істориків, соціологів, психологів та представників інших наук. У рамках філософії вивчаються етапи її антропологізації, антропологічна складова філософських творів мислителів різних епох та країн, вплив антропологізації філософської науки на суспільний прогрес тощо. Антропологічні пріоритети філософії як форми духовно-практичного освоєння світу досліджували Є. Андрос, Є. Бистрицький, М. Булатов, В. Загороднюк, В. Звіглянич, В. Іванов, С. Кримський, А. Лой, М. Попович, В. Табачковський, М. Тарасенко, В. Шинкарук, О. Яценко. Формулювали бачення людиномірності знання українські філософи: І. Бичко, М. Бургін, В. Горський, Н. Депенчук, Г. Добрава, І. Добронравов, Л. Дротянко, Г. Заїченко, В. Кізім, І. Огородник, Л. Озадовська, В. Огорокова, Б. Парохонський, М. Парнюк, С. Повторев, В. Ратнікова, Т. Суходуб, О. Терешкун, В. Чуйка та інших. У цілому більшість вчених вбачає позитивне значення посилення тенденцій антропологізації протягом розвитку людської цивілізації, але існують, звичайно, і протилежні точки зору.

Так, В. Загороднюк, вивчаючи антропологізацію докласичної/класичної філософії, модерну та постмодерну, звертає увагу на те, що специфіка філософсько-антропологічного вивчення світу відбувається крізь призму самої людини: її відношення до світу, до іншої

людини, до світу людини. Вчений зазначає, що розглядати антропологізацію філософії варто з позиції її двоїстої природи: “Коли мова заходить про антропологічний поворот у сучасній філософії, то водночас потрібно мати на увазі й існування досить потужного зворотного антиперсоналістського тренду” [1, с. 56-62]. Цей баланс зрозумілий, адже, з одного боку, людина є мірою всього, що вона вивчає. Тексти як давніх мислителів, так і сучасних філософів є результатом реалізації творчих пошуків конкретної людини. Жодні зовнішні перепони не змогли обмежити їх духовне споглядання, їх натхнення. Вони пропускають через себе проблеми сучасного їм світу, вимальовують пошуки і висновки для нащадків, одночасно антропологізуючи власне сьогодення і майбутнє. Але з іншого боку, світ не обмежується лише людиною, тобто він існує і поза нею. Тож, на наш погляд, антиперсоналістські підходи в філософії є цілком закономірними.

Щодо творчості конкретної людини влучно зауважив М.Бахтін: “Критерієм тут є не точність пізнання, а глибина проникнення. У системі гуманітарного знання пізнання спрямоване на індивідуальне. Це область відкриттів, одкровень, повідомлень... Складність двостороннього акту пізнання – проникнення. Активність пізнаючого й активність відкриваючого (діалогічність). Вміння пізнавати і вміння виражати себе” [2]. Саме вміннями пізнавати і виражати себе сучасне українське суспільство наділяє лікаря. Оволодіти такими вміннями лікар може під час отримання філософської освіти у медичній вищій школі, але за умови її якісного вивчення у взаємодії з викладачем, читаючи та аналізуючи першоджерела, заглиблюючись у процес пізнання, антропологізуючи його.

Н. Морська взагалі у сьогоденні вбачає антропологічну кризу: якщо позбавитись від зовнішнього блиску (небувалий стрибок науково-технічного прогресу, новітні інформаційні технології та їх широке застосування у різних сферах людської діяльності, “прориви” у медицині й виведення її на новий рівень тощо) і поглянути на саму людину, на її сутність, внутрішні якості, її почування у світі тощо, можна констатувати, що антропологічна криза, яка гостро проявилась ще у ХХ ст., сьогодні набула масштабів “антропологічної катастрофи”: “Людина знищується як людина, відбувається руйнація, насамперед, людськості в людині”. На думку вченої, у сучасному світі людина нівелює власну цінність і суспільство, всіляко намагається стерти неповторність людськості. Дефіцитом сьогодні є людські якості, що водночас постають й універсальними цінностями світової цивілізації: любов, добро, віра, надія, совість тощо [3, с. 82-86]. Ми теж вбачаємо у сучасному українському розвитку, що, з одного боку, засоби “пропаганди” щосили намагаються людину омасовити, стерти її свідомість. З іншого, сама людина, прагнучи захиститись від болю, розчарувань та інших негараздів життя, прагне полегшити своє існування шляхом винищення у собі людськості (соціальні рухи чайлд-фрі, узаконення одностатевих шлюбів, заміна себе роботами, як наприклад, у японських готелях роботичний персонал, а бо ж у медицині діагностика, лікування, оперування за допомогою роботизованої техніки тощо).

Точка зору Н. Морської співпадає з ідеями Н. Хамітова, який зауважує, що сучасні антропологічні проблеми відчуження та байдужості засвідчують, що людина вже давно відчуває себе “сиротою буття”. “...Сучасна людина знаходиться в шкаралупі індивідуального існування, за якої пульсує самотнє переживання й усвідомлення. Це відокремлює сучасну людину від усього іншого буття, космічно замикає в собі, і людське вольове відношення дуже часто стає егоїстичним і не здатне відкритися світу” [4, с. 123].

На деякій деантропологізації ХХІ ст. наголошує і С. Кримський: “Виникла загрозна колізія між цивілізацією та екзистенцією. Людина виявилась розп’ятою між палеолітом свого духовного підпілля та науково-технічним прогресом, який, за висловом А. Ейнштейна, став нагадувати сокиру в руках дикуна. Адже сам гуманізм перетворився на спробу замінити релігію Бога, що став людиною, на релігію людини, що оголосила себе Богом. Отже,

цивілізація робить людей богами раніше, ніж вони стають гідними статусу людини” [5, с. 4]. Якщо раніше виховання у людини відповідальності перед собою і світом взагалі, за власні дії, висновки та сфери їх застосування (кризи не від науково-технічного поступу, а від сфер і темпів застосування відкриттів) лягало на плечі батьків і вже потім закладів освіти, то сучасні батьки, працюючи 24 години на добу, самовідхиляються від процесів виховання, а освіта, через динаміку і напрямок реформ, взагалі поступово позбавляється ричагів впливу особистості на особистість. Закономірно, що в медичній освіті, дослідженнях та практиці впроваджуються такі поняття як “висновки етичної комісії”, “поінформована згода”, “заборона досліджень на людині” тощо. Це реалізація прагнення зберегти процеси антропологізації.

Між тим, сьогодні існують різноманітні модифікації антропного принципу, які досить суттєво розходяться між собою: слабкий і сильний (не лише об’єктний, але і діяльнісний аспект) антропні принципи та принцип самовідбору, сформульовані Б. Картером, принцип доцільності (І. Розенталь), принцип співучасті (“Той, хто думає про себе як про спостерігача, виявляється учасником. У деякому дивному сенсі це є участю у створенні Всесвіту”) (Дж. Уїлер), фіналістський антропний принцип (Ф. Тіплер) та ін. Аналізу цих принципів варто присвятити окреме дослідження, що не є метою нашого. На наш погляд, проблеми антропологізації філософської освіти у сучасній українській медичній вищій школі вивчені недостатньо, тому саме на них ми і звертаємо подальшу увагу.

Мета роботи полягає у розкритті та аналізі проблем антропологізації філософської освіти у сучасній українській медичній вищій школі.

Які ж проблеми антропологізації філософської освіти є в сучасній українській медичній вищій школі і чи повинна взагалі філософська освіта медичної вищої школи розглядатись як “людиномірна”?

Пошук відповіді на поставлене питання зміщує наш дослідницький інтерес у царину вивчення тих особливостей філософської освіти медичної вищої школи, які забезпечують можливість адаптації людини до постійних змін умов її існування (пізнання життєвості у всій її повноті, сенсу життя, любові, смерті, духовності, цілісності людини, свободи й відповідальності, культури тощо), змін стратегії пошуку, мотивації творчості, прерогативів у виборі напрямку розвитку, виділенні об’єктів вивчення й адекватних щодо них методів взаємодії. Такий акцент на її “людиномірних” властивостях призводить до розуміння філософської освіти у медичній вищій школі як певної динамічно-діяльнісної системи, яка допомагає майбутньому лікарю навчитись визначати своє місце у різних сферах життєдіяльності, зокрема професійній. Адже філософські науки – це галузь, у середині якої відбувається самопізнання людини. Філософська освіта є динамічним шляхом майбутнього лікаря до самопізнання, де він менш за все може опредметнити себе як емпіричну даність.

На наш погляд, існує ще один образ філософської освіти медичної вищої школи, який має величезну філософсько-антропологічну значущість, а саме, як “світоглядного фундаменту” особистості майбутнього лікаря, тобто образ сталої системи. Наприклад, така риса людського мислення, як потреба у вибудованому термінологічному апараті, що є невід’ємною частиною роботи лікаря, означає й потребу в інтелектуальній ясності (теоретичній, світоглядній). Або інший приклад: “Філософія потрібна людині для душі, для культури духу, для культури мислення, культури людських стосунків, культури людської особистості” [6, с. 21-22].

До антропологічних ознак філософської освіти медичної вищої школи ми відносимо й неминуче буття майбутнього лікаря в соціумі, здатність до несвідомого сприйняття та свідомої ціннісної інтерпретації інформації про оточуюче середовище. Так, філософської освіти, як і в цілому медичної освіти, немає без сукупності стосунків (студент/викладач,

студент/студент, лікар/лікар, лікар/пацієнт, лікар/влада тощо), тобто без суспільства, у якому вона функціонує як одна з людиномірних систем.

Наявність антропологічного чинника у філософській освіті медичної вищої школи безпосередньо пов'язана з існуванням аксіологічних основ філософської освіти, які є визначальними на сучасному етапі розвитку медичної вищої школи. Вони спираються на такі цінності: – передусім, цінність людського життя та здоров'я; – примат самої освіти для еволюції людини й прогресу людської цивілізації; – її соціокультурну цінність; – цінність екстраполяції досвіду творчості як способу самореалізації людини й задоволення її прагнення до пізнання й творчості; – цінність поетапного (від ідеї до реалізації) підходу для розв'язання конкретного освітньо-виховного завдання медичної освіти; – цінність рефлексії щодо приналежності до співтовариства медичної вищої школи; – цінність самих соціальних основ її буття, взаємодії з іншими соціокультурними інститутами, впливу соц.замовлення на вибір напрямків її розвитку.

Виходячи з вищезазначеного, можемо стверджувати, що філософська освіта як складова медичної вищої школи повинна розглядатись як “людиномірна” система. Але й досі залишається відкритим питання окреслення й аналізу проблем її антропологізації у сучасній українській медичній вищій школі.

На наш погляд, однією з ключових проблем антропологізації філософської освіти у сучасній українській медичній вищій школі є подолання “кордонів” між знанням філософським та знанням медичним. У поділлі знання на природниче, точне та соціально-гуманітарне, де знаходиться медичне? Якщо розглядати людину з позиції природничих наук, то основна увага приділяється її тілесній складовій (клітини, органи, рідини тіла, організм тощо). Але медицина розглядає людину не лише як тіло, а набагато ширше і глибше: і її душу, і оточуюче середовище (макро- і мікросоціальне, екологію, спосіб життя тощо), і прагнення людини щодо виконання свого життєвого сценарію. Таким чином, сучасне медичне знання про людину ґрунтується не лише на природничих, а й на соціально-гуманітарних засадах. Отже, філософія та інші соціально-гуманітарні науки повинні гармонійно вплітатись у канву освіти лікаря. Виникає питання, звідки ж штучно створені кордони між медициною та філософією, гуманітаристикою в цілому? Ми спостерігаємо, як у процесі отримання філософської освіти майбутні лікарі вибудовують межу між філософами та медиками як представниками різних професійних груп, доводячи, що прагнуть отримати лише необхідні професійні знання, а не загальноосвітні. Натомість, викладачі-філософи, використовуючи міждисциплінарність та плюралізм, намагаються подолати ці “кордони”, поєднуючи філософське і медичне знання. Одночасно цей “кордон”, не залежно від його “розмитості” чи “чіткості”, є своєрідною пов'язуючою ланкою філософської і медичної освіти та ознакою їх антропологізації на основі соціальних контактів між представниками різних культур, а також інтеракцій, у які вони вступають.

Досліджуючи релігію та освіту в контексті духовного становлення сучасної людини, вітчизняна дослідниця І. Васильєва звертає увагу на необхідність повернення до “практичної філософії”, чому, на її думку, сприятиме “посилення профілізації у викладанні філософії та інших соціально-гуманітарних дисциплін у спеціальних (медичних, технічних та ін.) ВНЗ України, забезпечення міждисциплінарних, інтегративних зв'язків у системі сучасної вищої освіти” [7, с. 161]. Ми підтримуємо точку зору І. Васильєвої щодо необхідності демонстрації практичності філософії для лікарської професії. Виділення в освітньому процесі аспектів філософії, які можуть бути використані майбутнім лікарем у професійній діяльності, допоможе не лише духовному становленню молодій людині, а й, на наш погляд, допоможе подолати одну з проблем антропологізації філософської освіти – вибудовування штучних “кордонів” між медициною та філософією.

Бажання майбутніх лікарів, у переважній більшості, отримувати лише професійні знання, які безпосередньо знадобляться у повсякденній роботі, створює ще одну проблему антропологізації філософської освіти у медичній вищій школі. Оскільки людина освоює світ не лише матеріально, а й духовно: через створення образів бажаного світу як реалізації людських життєвих цілей, надій і сподівань та засобів їх досягнення, відповідно, передусім їй потрібні світоглядні знання. Двоїста людська природа у професії лікаря, як ніде більше, потребує акценту на поєднанні чуттєвого та інтелектуального. Тут доцільне твердження В. Шинкарука, що “сплав почуттів та інтелекту у світоглядній свідомості, який надає людині особливої органічної цілісності, зілліаності з внутрішнім світом і характером особистості з її “Я” і тим самим надає останньому дієвості, активності, вольової цілеспрямованості й ознаки самосвідомої орієнтації у світі. Цей бік світогляду рівною мірою важливий і для практичної, і для пізнавальної діяльності людини” [8, с. 103-104]. Таким чином, майбутні лікарі, з одного боку, прагнучи отримати суто фахові знання з метою набуття професіоналізму, з іншого, позбавляють себе такої можливості шляхом нехтування філософською освітою, яка і покликана створити з них, передусім людину, а також розвинути якості, що конче необхідні для професійної діяльності лікаря (творчість, відповідальність, самопізнання, емпатія тощо). Але на формування запитаних суспільством якостей сучасного лікаря у філософській освіті, на жаль, не вистачає часу, а за умов подальшого скорочення аудиторних годин на філософію та інші соціально-гуманітарні дисципліни, виконання цього завдання постає ще більш проблемним. Особливо, якщо враховувати не лише навчально-методичні аспекти цього питання, але й вплив особистості викладача на формування у студента відповідних якостей. На наш погляд, у сучасній вищій освіті за деякими положеннями спостерігається посилення “антиперсоналістського тренду”. Наприклад, зменшення можливості особистісного підходу у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін шляхом збільшення чисельності студентів у групах та поєднання груп по дві, збільшення годин на самостійну роботу студента і зменшення аудиторних, скорочення годин консультацій, заміну усного дискусійного опитування з формуванням навиків логічного, послідовного, філологічно правильного викладу думки на тестування тощо.

Для сучасного українського суспільства варто виділити окремо проблему духовності соціальної групи лікарів та й медиків у цілому. Мова йде і як про власний спосіб життя лікаря, і як про сферу практичної професійної діяльності. С. Кримський особливо виокремлює проблему формування духовності сучасної молоді, як проблему формування людських якостей. Тобто, філософія – це не абстрактна річ. Це вирішення саме тих проблем, що виникають у реальному житті [9, с. 138].

Між тим, вищезазначені проблеми антропологізації філософської освіти сучасної української медичної вищої школи тягнуться вже певний період. А тим часом формується, так би мовити, квазі-модерна проблема: як українське суспільство, так і українських лікарів, сьогодні необхідно спрямовувати до індивідуалізму властивого “європейській людині” (на наш погляд, європейська людина вкрай раціональна, покоління за поколінням вирощена на ґрунті жорсткої конкуренції, історично багаторічно має “свободи” у межах спочатку релігійних законів, а потім світських та законів ринкової економіки). На думку К. Ясперса, “західна людина” – це людина, яка “утверджує себе у світі, а не зовні нього” [10, с. 67], тобто у діяльності прагматичній, предметно-практичній, але не у духовно-релігійних концепціях і практиках. У цьому ракурсі важливою ознакою філософського знання, що надає йому антропологічних рис, є раціональність, що замішана на таких сутнісних антропологічних компонентах як віра, одкровення, зумовленість тілесностями та апріорними структурами свідомості.

Натомість, “українська людина” емоційно-раціональна, покоління за поколінням

вирослена на ґрунті співучасті, спорідненості, емпатії, співчуття тощо, але історично певний час мала “свободу” у рамках партійних ідеологічних догм та світських законів.

Але чого, на наш погляд, не вистачає “європейській людині” та “українській людині”, так це благоговіння перед життям як таким та, зокрема, людським життям і середовищем його існування. З цього приводу висловлювався А. Швейцер: “Я – життя, яке хоче жити, я – життя серед інших життів, які хочуть жити” [11, с. 45]. Наприклад, “українська людина”, у тому числі, як не дивно, і лікар, не переймається плеканням свого життя, здоров’ям тіла та душі, повагою до всього живого (свідченням чого є передкатострофічна екологічна ситуація на теренах України), а відтак, не перевантажується відповідальністю за все живе. А. Швейцер вважає право на самостійне мислення останнім скарбом неіснуючої європейської людини, котрий намагаються відібрати, а деякі українські майбутні лікарі, “полегшуючи” собі життя, власноруч відмовляються від цього права, нехтуючи філософською освітою. Адже саме вона є основою, фундаментом, альфою самостійного мислення людини. На тлі тоталітарного минулого України із завданням поєднання “української людини” (крім обмеження свободи ідеологією) та “європейської людини” (з необхідністю обмеження вільної конкуренції), на наш погляд, могла б “розібратись” філософія з її антропологічними парадигмами.

Висновки. Антропологізуючи філософську освіту медичної вищої школи, ми методологічно і ціннісно наснажуємо медичну галузь. Прийняття положення, що не лише філософська освіта як складова медичної, а й медична освіта в цілому, повинна бути людиномірною, стане передумовою пошуків ефективних стратегій протистояння глобальним викликам сучасності. Майбутні лікарі повинні усвідомити, що є суб’єктами пізнання, що їх діяльність не обмежується спостереженням, що вони повинні брати активну участь у творенні власного життя й життя навколо і інструментом у досягненні цього є саме філософська освіта з її антропологічними вимірами. Нами було окреслено та проаналізовано лише кілька проблем антропологізації філософської освіти сучасної української медичної вищої школи, оскільки професія лікаря є антропоцентричною та людиномірною, вважаємо за необхідне рекомендувати цю тему для подальшого вивчення.

Література:

1. *Загороднюк В.* Антропологізація пізнання: постпозитивістські, постмодерні та постнекласичні візії / В. Загороднюк // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Гуманітарно-наукове знання: розмаїття парадигм”, 14-15 жовтня 2013 р. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 376 с.
2. *Бахтин М. М.* К философским основам гуманитарных наук / М. М. Бахтин // Собрание сочинений : в 7 т., Т. 5. – М., 1996.
3. *Морська Н.* Природна моральність і природне право як позачасові виміри людськості / Н. Морська // Матеріали 23-х міжнародних людинознавчих філософських читань “Гуманізм. Людина. Час”, 21-22 жовтня 2011 р. – Дрогобич : “Швидко друк”, 2011. – С. 82-86.
4. *Хамітов Н.* Філософський словник. Людина і світ / Н. Хамітов, С. Крилова. – К. : КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с.
5. *Кримський С. Б.* Заклики духовності ХХІ століття / С. Б. Кримський. – К. : Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 32 с.
6. *Попов М. В.* Філософія релігії : навчальний посібник для вузів III-IV рівнів акредитації / М. В. Попов. – К. : Видавничий дім Асканія, 2007. – 134 с.
7. *Васильєва І. В.* Релігія та освіта в контексті духовного становлення сучасної людини / І. В. Васильєва. – Практична філософія № 1, 20014 (51). – К. : ПАРАПАН, 2014. – С. 157-163.
8. *Шинкарук В. И.* Духовная культура – человек – искусство / В. И. Шинкарук // Искусство в мире духовной культуры. – К., 1985. – С. 9–29.
9. Філософія як стиль життя. Інтерв’ю із С. Б. Кримським. – К. : Дух і літера, 2006. – С. 138–160.
10. *Ясперс К.* Истоки истории и её смысл / К. Ясперс / Смысл и понимание истории. – М. : Республика, 1994. – С. 8 -28.
11. *Швейцер А.* Благоговение перед жизнью / А. Швейцер. – М. : Прогресс, 1992. – № 3. – 45 с.

Романюк О. В. Проблемы антропологизации философского образования в современной украинской медицинской высшей школе.

Анализируя проблемы антропологизации философского образования в современной украинской медицинской высшей школе, автор акцентирует внимание на неоднозначности этого процесса. В статье проанализировано вопросы преодоления искусственных “границ” между философией и медициной; влияние на формирование личности врача последовательного уменьшения аудиторных часов, пренебрежения философией, гуманитарным образованием; противоречие объединения европейского индивидуализма и украинской ментальности в процессе подготовки отечественных врачей.

Ключевые слова: антропологизация, философское образование, медицинская высшая школа, “украинский человек”, “европейский человек”.

Romanuk O. V. Anthropologyzation problems of philosophical education in modern Ukrainian medical higher education.

The purpose of the study is to analyze the problems of anthropologyzation of philosophical education in modern Ukrainian medical higher education. Previous studies have shown an ambiguous attitude to the process of anthropologyzation of modern education. The following issues have been analyzed: overcoming the boundaries between philosophy and medicine; how does a consistent decrease of classroom hours influence formation of personality and professional skills, neglecting philosophical, humanitarian education; contradicting combination of European individualism and Ukrainian mentality during the training and professional activities of local physicians.

Keywords: anthropologyzation, philosophical education, medical high school, “Ukrainian personality”, “European personality”.

УДК 17.03

Турчин М. Б.

ЕТИКО-ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У ПЕРІОД ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ЕПОХИ СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

У статті проаналізовано етико-екологічну проблематику, зокрема її характер, причини виокремлення та перспективи розвитку. Досліджено постнекласичний період становлення наукового знання та його парадигмальний вплив на вивчення етико-екологічної проблематики. У період розгортання постнекласичної раціональності екологічне знання набуває нового наукового статусу, зокрема стає ментальним середовищем, у якому поєднуються дослідницькі, ідеологічні, філософсько-світоглядні та конкретно-організаційні засади управління ресурсами.

Ключові слова: постнекласичний період, екологічна етика, біоцентризм, екоцентризм.

Починаючи від другої половини ХХ ст., у структурі наукової теорії спостерігаються радикальні метаморфози. Ці принципові методологічні зміни науковці характеризують як четверту глобальну наукову революцію, що породжує новий етап розвитку наукового знання – постнекласичний. Цей період наукової раціональності розширює межі епістемологічного та праксеологічного знання. Поступово починає враховуватися відповідність отриманих знань про об’єкт не тільки за посередництва конкретних засобів та операцій дослідження, але також береться до уваги й ціннісна складова.

У дослідженні було здійснено аналіз парадигмального становлення наукового знання, зокрема постнекласичного, у працях В. С. Стюпіна. У вивченні етико-екологічної проблематики актуальним було звернення до напрацювань О. Леопольда, А. Швейцера, Г. Йонаса, К. Маєр-Абіх, К.-О. Апеля, Р. Неш та інших, а також до представників сучасної